

спонування його до сприйняття мовлення або, спонування, як планування мовцем мовленнєвих, актуальних або емоційних дій, що має виконати адресат [29, 93].

Отже, дослідження категорії адресата є багатоаспектною проблемою, розв'язання якої потребує залучення результатів наукових досліджень прагмалінгвістики, соціолінгвістики, комунікативної лінгвістики, граматики, лінгвістики тексту та інших дисциплін, що, в свою чергу, окреслює перспективи подальших наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Полонский А.В.* Категориальная и функциональная сущность адресатности (на материале русского языка в сопоставлении с польским): Дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01, 10.02.03. – Белгород, 1999. – 451 с.
2. *Тарасов Е.Ф.* К построению теории речевой коммуникации // Теоретические и прикладные проблемы речевого общения. – М.: Наука, – 1979. – С. 5-147.
3. *Якобсон Р.* Лингвистика и поэтика // Структурализм "за" и "против". – М.: Прогресс, 1975. – С. 193-230.
4. *Кларк К.К., Карасон Т.Б.* Слушающие и речевой акт // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс. – 1986. – Вып. 17. – С. 270-321.
5. *Почетцов Г.Г.* Слушатель и его роль в актах речевого общения // Языковое общение: единицы и регулятивы. Межвузовский сборник научн. трудов. – Калинин: Калининск. гос. ун-т. – 1987. – С. 26-38.
6. *Красных В.В.* "Свой" среди "чужих": миф или реальность?. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2003. – 375 с.
7. *Труфанова И.В.* Образ слушающего в языке // Филологические науки. – 1997. – № 2. – С. 98-104.
8. *Бахтин М.М.* Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979. – 421 с.
9. *Норман Ю.Б.* Грамматика говорящего. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1994. – 228 с.
10. *Михайленко В.В.* Моделі дійсних перспектив дискурсу // Треті Каразинські читання: методика і лінгвістика – на шляху до інтеграції: матеріали Міжнародної науково-методичної конференції. – Харків. – 2003. – С. 115-116.
11. *Гак В.Г.* Типология лингвистических номинаций // Языковые преобразования. – М.: Школа "Языки русской культуры", – 1998. – С. 310-366.
12. *Junker A.H.* Discourse analysis and relevance // Future Perspectives of Dialogues Analysis. – Tubingen. – 1995. – P. 121-146.
13. *Кифер Ф.* О роли прагматики в лингвистическом описании // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, – 1985. – Вып. 16. – С. 233-348.
14. *Леонтьев А.А.* Психология общения. – 3-е изд. – М.: Смысл, 1997. – 365 с.
15. *Общение и оптимизация совместной деятельности.* – М.: Изд-во МГУ, 1987. – 301 с.
16. *Воробьева О.П.* Лингвистические аспекты адресованности художественного текста (одноязычная и межязычная коммуникация): "Дис. ... д-ра филол. наук. – М., 1993. – 382 с.
17. *Орлов Г.А.* Современная английская речь. – М.: Высшая школа, 1991. – 240 с.
18. *Олікова М.О.* Інформативність форм звертання та особового посилання в англomовному художньому дискурсі // Філологічні студії: наук. часопис. – Луцьк. – 2004. – № 4 (28). – С. 196-200.
19. *Формановская Н.И.* Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход. – М.: Рус. яз., 2002. – 216 с.
20. *Солощук Л.В.* Невербальные компоненты коммуникации и дискурсе // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна. – 2002. – № 567. – С. 209-212.
21. *Гак В.Г.* Прагматика, узус и граматика речи // Иностранные языки в школе. – 1982. – № 5. – С.11-17.
22. *Арутюнова Н.Д.* Фактор адресата // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – 1981. – Т.40. – № 4. – С.356-367.
23. *Гончарова Н.В.* Аксиологічна структура англomовного діалогічного дискурсу (на матеріалі художньої прози): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київськ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2002. – 19 с.
24. *Немов Р.С.* Психология. Ч.1. – М.: "Владос", 1997. – 687 с.
25. *Апресян Ю.Д.* Образ человека по данным языка: попытка системного описания // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 37-67.
26. *Крысин Л.П.* Социальный компонент в семантике языковых единиц // Влияние социальных факторов на функционирование и развитие языка. – М.: Наука. – 1988. – С. 124-143.
27. *Гак В.Г.* Речевые рефлексы с речевыми словами // Логический анализ языка. Язык речевых действий. – М.: Наука. – 1994. – С. 6-10.
28. *Бенвенист Э.* Общая лингвистика. – М.: Прогресс, 1974. – 447 с.
29. *Петрова Т.А.* Аппелятивность как тип коммуникативной номинации // Типология номинаций современного английского языка. – Уфа: БашГУ, 1985. – С. 92-95.

СТИЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Ємець О.В. (Хмельницький)

Художній переклад відіграє важливу роль у розвитку національної літератури і культури, сприяє об'єднанню культур, інтелектуальному і духовному розвитку народу. За висловом Віталія Радчука, переклад (особливо художній переклад) "уможливує новий і особливий тип інтертекстуальності, забезпечуючи перегук і взаємодію різнорідних контекстів" [1, 150]. Художній переклад збагачує національну літературу і культуру новими образами, стилістичними прийомами, оригінальними тропами, які стають елементами нашої культури.

Важлива роль у художньому перекладі належить перекладу поетичних творів. Перекладач поезії має володіти не тільки мистецтвом версифікації, але й інтерпретації тексту, його складних стилістичних явищ. Разом з тим, на наш погляд, існує певний розрив між лінгвостилістикою і перекладознавством, оскільки проблеми перекладу таких стилістичних явищ, як розгорнута метафора, стилістична конвергенція, недостатньо досліджені у теорії перекладу.

Мета нашої роботи – визначити етапи стилістичного аналізу і перекладу поетичного тексту, виявити взаємодію інтерпретації та перекладу поезії.

Як відзначає Л.В.Коломієць, у сучасному перекладознавстві найпоширенішим типом моделі процесу перекладу є інтерпретативна модель, в основі якої уявлення про процес перекладу як такий, що спирається на розумові процеси інтерпретації тексту [2, 62]. Значення інтерпретації у перекладі поетичного твору можна показати на прикладі досить відомого короткого вірша Т.Сьюерда:

Seven wealthy towns contend for Homer dead,
Thro' which the living Homer begged his bread.

Поет експліцитно висловлює загальнолюдську ідею, що слава до видатних письменників, художників нерідко приходить після смерті. Проте читач повинен ще розуміти історичну алюзію – сім грецьких міст змагалися за право називатися батьківщиною Гомера. Ця алюзія не передана у російському перекладі С.Маршака:

Семь спорят городов о дедушке Гомере,
В них милостыню он просил у каждой двери.

Під час наших занять з інтерпретації тексту більшість студентів-перекладачів не зрозуміли алюзію, тому в їх перекладах метонімія *contend for Homer dead* виглядала так: *боряться (сперечаються) за мертвого Гомера*. Втрачається певний прагматичний ефект, і виникає зовсім не потрібна конотація, ніби міста хотіли заволодіти тілом мертвого Гомера, тобто вийняти його з домовини.

Не передана алюзія, що базується на метонимії, і в українському, у цілому вдалому, перекладі Т.Ямкової:

Сім міст, які у розкошах купались
За тіло мертвого Гомера все змагались,
Хоча ніхто з них на поета не зважав,
Коли шматочок хліба він благав.
Напевно, слід було використати такий прийом передачі алюзії, як пояснення у тексті:
Сім грецьких міст, які у розкошах купались,
За славу бути батьківщиною Гомера сперечались.

Особливо важливим є етап інтерпретації та стилістичного аналізу тексту у перекладі таких складних стилістичних явищ, як неологізми, авторські метафори. Значний лінгвістичний і перекладацький інтерес становить вірш сучасного американського поета Ендрю Лоренса "Peoplization of America", присвячений подіям 11 вересня 2001 року та їх наслідкам.

New page was turned
When Twins were ruined.
Binladenism upturned
Great Chain of Being,
Manunkind new messia cured
And strong you - I peoplize the living.

Перший етап інтерпретації твору включав аналіз актуалізованих (foregrounded) елементів – заголовного слова *peoplization* та іншого неологізму *manunkind*. Іменник *manunkind* запозичений автором у відомого американського поета Е.Каммінга: *Pity this busy monster, mankind, not*. Проте алюзія у творі Лоренса використовується у позитивному контексті: *Mankind new messia cured*. Створений Каммінгом неологізм можна назвати імпліцитною антитезою (імплікований іменник *mankind* → *manunkind*), яка створює своєрідну гру слів. Російський перекладач В.Британишський досить вдало передав цей неологізм як *бесчеловечество*. Під час занять з інтерпретації тексту студенти 5 курсу запропонували український варіант перекладу – *нелюдство*, що також утворює імпліцитну опозицію: *людство* → *нелюдство*.

Вірш побудовано на антитезі "добро-зло", на взаємодії двох контрастних семантичних полів – *new page, messia, cured, peoplize* (добро) і *ruined, binladenism, manunkind* (зло). Але найсильніший ефект справляють неологізм *peoplization* у сильній позиції – заголовку та в кінці твору дієслово *peoplize*, що утворює рамковий повтор. Словосполучення *peoplization of America* та *peoplize the living* можна вважати стилістичною тавтологіями, які, втім, створюють значний прагматичний ефект, підкреслюють те, що наслідком терактів в Америці стало згуртування, об'єднання народу, американці стали більш людяними.

Під час обговорення перекладу іменника *peoplization*, який є семантичною домінантою вірша, було запропоновано два варіанти – *алюдження* (у т.ч. автором цієї статті) та *людянізація*. Другий варіант здається більш вдалим, оскільки саме слово *людянізація* у цільовій мові також є неологізмом, а корінь слова підкреслює позитивне аксіологічне значення (*людяний*).

Інші стилістичні особливості поезії – паралелізм, оксюморон (Бен Ладен-месія), який, на думку Л.І.Белсхової, має концептуальний характер [3, 14], метафори – відтворити у перекладі було нескладно.
Людянізація Америки

Нову історію сторінку переторнули,
Коли дві башти-близнюки зруйновані були.
Бенладенізм відбудував
Величний ланцюг буття.
Зділив нелюдство новий месія,
І сильні всі ми, ти і я, людянізуємо життя (переклад В.Забарської)

Таким чином, стилістичний аналіз поетичного тексту як етап перекладацької діяльності включає дослідження семантичних особливостей твору, перш за все стилістично маркованих (актуалізованих) лексичних

єдиний, як у вірші Лоренса, тропів, алюзій, що дозволяє краще інтерпретувати складні місця тексту і визначити його прагматику. Лише тоді переклад буде точним, стилістично адекватним і успішним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Радчук В. Функції перекладу// Всесвіт. – 2006. – №5-6. – С.149-159.
2. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2004. – 522 с.
3. Belehova L. Conceptual Oxymoron: Cognitive Mechanism of New Verbal Poetic Images Formation/In Search of (Non) Sense. Literary Semantics and the Related Fields and Disciplines. Book of Abstracts. – Krakow: Institute of English Philology, 2006. – P.14.

МОВЧАННЯ ЯК КОМУНІКАТИВНА ОДИНИЦЯ

Єрмоленко А.І. (Суми)

Комуникативно значимим є мовчання, за допомогою якого передається певна інформація від відправника до одержувача.

Мовчання – це поліфункціональне явище.

Медитативна функція. Пауза береться мовцем для того, щоб зібратися з думками, обдумати наступну репліку, знайти аргументи для переконання співрозмовника.

Риторична функція. Пауза береться мовцем для того, щоб надати вагомості своїм словам. Риторична пауза може бути анафоричною: таким мовчанням мовець підкреслює значення вже сказаного; катафоричною – нагнітання очікування, привертання уваги до наступних слів.

Термінаційна функція. Мовець використовує паузу для того, щоб показати, що тема закрита та навмисний перехід до іншої теми.

Емотивна функція. Пауза використовується для номінації емоцій, для позначення небажання говорити в силу психічного стану.

Атрактивна функція представлена в педагогічній та ораторській сфері.

Функція емоційної заміни вербального спілкування є маркером близькості людей, коли слова становляться зайвими.

Мовчання адресата включає дисконтактну функцію – намагання переваги спілкування з співрозмовником, не підтримувати контакту.

Мовчання є етнічно-культурним феноменом. Наприклад, для фінів мовчання виступає як важлива частина спілкування. Мовчати – значить слухати, проявляти увагу до співрозмовника. Мовчання – це прояв достоїнства, спосіб уникнути протистояння [1, 72].

У слов'янській комунікативній культурі простежується традиція високої оцінки мовчання у фольклорних творах: *Слово-срібло, мовчання-золото; Хто мовчить, той двох навчить.*

Англ.: *silence gives consent*, укр. *Мовчання - знак згоди*, семантизується по-різному. Вміння терпляче вислухати співбесідника, не заперечуючи йому не значить для англійця поділити думку. Пор. наступні дефініції "мовчати":

"Мовчати –

Не вимовляти нічого, не видавати ніяких звуків;

Дотримувати шось у таємниці, не розповідати чогось, не висловлюватися" [2, 155].

"Мовчати –

Нічого не говорити, не роблячи звуків голосом.

Не розповідати, не говорити про когось, про щось, тримати в таємниці.

Не порушувати тиші.

Не давати про себе знати" [3, 120].

Мовчання може казати про те, що людина не знаходить в собі душевні сили сказати про що-небудь, тобто є інформація, яку хоче передати людина, несе важку емоційну забарвленість, але він не може передати її вербально: *Сказати про смерть матері сестри не змогли. Мовчали* [2].

Мовчання може виражати те, що людина замислюючись, "говорить сама з собою":

- *Не потрібно, Ксана, тобі це знати.*

- *Раз про тебе – значить потрібно.*

Він помовчав та здався. Вона не з тих, кому відмовляють [2].

Мовчання може говорити про те, що співбесідник не бажає продовжувати спілкування. Приклад з усного мовлення: *Я перед нею і так, і сяк звивався, а вона уперлася як баран і мовчить. Бачу, що розмова не клеїться, плюнув та пішов* [1].

Мовчання в соціальному контексті частіше всього піддаються негативній оцінці: *Жахливо, коли люди бачать несправедливість і мовчать* [1]. Особливо негативно оцінюється мовчання, як вважає Н. Д. Арутюнова, тих людей, "які за визначенням повинні мати що сказати, - письменники, громадські діячі, проповідники, вчителі життя". Ситуація мовчання в даному випадку інтерпретується як ненормативна – як знак творчої кризи [4, 113].